

УДК 327

Наталія Конопка, Аліна Горбатюк
Острог, Україна

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА «ТРЕТЬОЇ ІНІЦІАТИВИ» П'ЄРА ТРЮДО

Стаття присвячена зовнішній політиці «третьої ініціативи» Канади за ліберального уряду П.Трюдо (1968 – 1984). Аналізується діяльність П.Трюдо, спрямована на диверсифікацію політико-економічних зв'язків Канади і становлення нової державної зовнішньополітичної стратегії в умовах «холодної війни».

Ключові слова: політика «третьої ініціативи», П.Трюдо, ліберальна ера, канадсько-американські відносини, канадсько-радянські відносини, канадсько-китайське партнерство.

Natalia Konopka, Alina Horbatiuk
Ostroh, Ukraine

PIERRE TRUDEAU'S FOREIGN POLICY OF THIRD OPTION

The article is devoted to Canada's foreign policy of Third Option during the liberal government of P. Trudeau (1968 – 1984). It analyzes the efforts of P. Trudeau as a PM to diversify Canada's trade links and to establish new view on foreign policy of Canada.

Key words: policy of Third Option, P. Trudeau, liberal era, Canada US relations, Canada-Soviet Union partnership, Canada-PRC relations.

Наталія Конопка, Аліна Горбатюк
Острог, Україна

ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА «ТРЕТЬЕЙ ИНИЦИАТИВЫ» ПЬЕРА ТРЮДО

Статья посвящена политике «третьей инициативы» во времена либерального правительства П. Трюдо (1968 – 1984). Анализируется деятельность П. Трюдо на посту премьер-министра, направленная на диверсификацию внешнеполитических связей Канады и становление новой государственной внешней политики в условиях «холодной войны».

Ключевые слова: политика «третьей инициативы», П. Трюдо, либеральная эра, канадско-американские отношения, канадско-советское сотрудничество, канадско-китайское партнерство.

Досягнувши наприкінці 60-х рр. ХХ ст. піку економічного розвитку, Канада зосередилася на питаннях доцільності зміни свого зовнішньополітичного курсу. Представник ліберальної партії Л. Пірсон, який під час перебування на посаді міністра закордонних справ Канади (1948 – 1957) відіграв ключову роль у вирішенні Суецької кризи 1956 р., а ставши прем'єр-міністром у 1963 р., продовжив непопулярну політику своїх попередників беззастережної підтримки та сприяння США. Тому, коли у 1967 р. Л. Пірсон оголосив про свою відставку, громадськість вимагала кардинальних змін. На хвилі суспільного невдоволення проамериканською політикою уряду, сплеском франкоканадського сепаратизму та всеохоплюючою американізацією економіки і культури, вибори виграли ліберали на чолі із франкомовним П. Трюдо*.

Прийшовши до влади, П. Трюдо докорінно перекроїв систему політичних пріоритетів зовнішньої політики Канади. Дотримуючись союзницьких зобов'язань у рамках НАТО та двосторонніх угод зі США в галузі оборони Північної Америки, Канада зосередилася над виробленням власної зовнішньополітичної стратегії. 25 червня 1970 р. ліберали запропонували на розгляд парламенту Білу книгу «Зовнішня політика для канадців»¹. У ній було викладено основні цілі зовнішньої політики Оттави у всіх регіонах світу, проголошуючи канадську стратегію «багатокультурної співпраці», орієнтованої на задоволення національних економічних інтересів Канади у тогочасному світі.

Варто зазначити, що стимулом для відповідної диверсифікації зовнішньополітичних зв'язків стало загострення відносин із США у зв'язку із ситуацією навколо В'єтнамського конфлікту. Канадський уряд різко розкритикував військове втручання США у війну, висловивши «жаль» із приводу бомбардувань американцями Лаосу та В'єтнаму. У відповідь в серпні 1971 р. американська адміністрація зі словами Р. Ніксона «віднині не існує особливих відносин США-Канада» запровадила протекціоністські заходи на ввіз канадського імпорту². Підвищення податків викликало дефі-

---

* Перебування при владі лібералів на чолі із Л. Пірсоном та П. Трюдо відоме в історії Канади під назвою «ліберальна ера» (1963 – 1984), яка характеризувалася диверсифікацією зовнішньополітичних партнерів Канади та встановленням партнерських відносин із країнами соцтабору.

¹ Foreign Policy for Canadians / Government of Canada. – Ottawa: Information Canada, 1970. – 193 p.

² Granarstein J., Bothwell R. Pirouette: Pierre Trudeau and Canadian Foreign

цит зовнішньоторгівельного балансу Канади, стимулюючи Оттаву шукати нових зовнішньоекономічних партнерів.

Відповідно, зважаючи на ситуацію у країні, П. Трюдо був вимушений вдатися до заходів, які ввійшли в історію під назвою політика «третьої ініціативи». Вона передбачала диверсифікацію зв'язків Канади із державами світу на противагу США. Першим кроком, що символізував нове бачення зовнішньої політики Оттави, стало встановлення у 1970 р. дипломатичних відносин із КНР. П. Трюдо покладав великі надії на канадсько-китайські економічні відносини, так як станом на 1969 р. КНР була найбільшим ринком збуту канадської пшениці у регіоні³. У 1973 р. П. Трюдо під час офіційного візиту до КНР підписав «Договір про торгово-економічну співпрацю», згідно з яким китайські ринки ставали відкритими для канадських компаній. У канадській Білій книзі зазначалося, що у КНР є усі можливості стати у перспективі домінуючою силою в Азії. Більше того, Китай називався потенційною «третьою супердержавою»⁴. Зважаючи на такі прогнози та стрімкий розвиток соціалістичного Китаю, П. Трюдо не підтримував курс на міжнародну ізоляцію КНР, якої на той час притримувалася більшість країн Заходу. Так, у 1971 р. канадські дипломати активно лобіювали вступ КНР в ООН та надання їй членства у Раді Безпеки. Таким чином Китай залишався одним із найважливіших економічних партнерів Канади у регіоні аж до середини 80-х рр., коли розпочалося скорочення торгівлі у зв'язку із початком в КНР «культурної революції». Як зазначає Джеремі Кінсман у своїй праці «П. Трюдо і канадська зовнішня політика» «Встановлення партнерських відносин Канади із КНР переконало США у тому, що Канада віднині більше не збирається питати дозволу у Білого Дому на свої зовнішньополітичні ініціативи»⁵. Відомо, що Р. Ніксон та Г. Кіссінджер також пішли на крок визнання КНР у 1972 р., однак якби не канадські дипломати, що перші проклали стежку КНР на північноамериканський континент, цей процес, ймовірно, затягнувся б ще на декілька років.

Policy / J. Granarstein, R. Bothwell. – Ottawa: University of Toronto Press, 1991. – 218 p.

³ Хасбулатов Р. Экономика современной Канады [Текст] / Р. Хасбулатов. – М.: Наука, 1977. – 317 с.

⁴ Kinsman J. Who is my Neighbour? Trudeau and Foreign Policy / J. Kinsman // Journal Canadian Studies. – L., 2003. – № 18. – 33 p.

⁵ Marsden G. The Liberal Third Option: A study of Policy Development / G. Marsden. – Saskatchewan: UR, 1997. – 65 p.

Зі вступом у дію «третьої ініціативи» пожвавилися відносини Канади з країнами Латинської Америки та Азії. Так, попри незадоволення США, П. Трюдо підтримував доволі дружні відносини із Ф. Кастро, розвиваючи торгово-економічне партнерство двох держав, за що отримав серед американців прізвисько «червоний прем'єр». За часів прем'єрства П. Трюдо Канада відмовилася від пропозиції США вступити до Організації американських держав, прагнучи цим самим зберегти свободу дій на латиноамериканському континенті та уникнути погіршення відносин із державами Південної Америки.

У азійсько-тихоокеанському регіоні П. Трюдо покладав великі надії на Японію як на найперспективнішого економічного союзника Канади. У жовтні 1976 р. між Японією та Канадою було підписано «Договір про економічну співпрацю», який передбачав усунення торговельних перешкод між партнерами*. Так із 1970 до 1980 рр. об'єм торгівлі збільшився у 5 разів із 1395 до 7162 млн. дол.⁶. Японія перетворилася на основний ринок збуту канадських товарів у АТР. За показниками 1973 р. масштаби торгівлі перевищили навіть розмір торговельного обороту із Великобританією, а канадська політична еліта почала сприймати країну «вранішнього сонця» як альтернативу економічному домінуванню США.

У своїй зовнішній політиці П. Трюдо особливу увагу також приділяв питанню поглиблення співпраці Півночі та Півдня, Заходу та Сходу у рамках таких організацій як Співдружність та Франкофонія**. Виступаючи на Раді Співдружності П. Трюдо постійно наголошував не тільки на важливості торговельно-економічної співпраці держав, а й забезпеченні миру й безпеки у світі, різко засуджуючи режим апартеїду у ПАР та расову ситуацію у Південній Родезії.

У рамках Франкофонії Канада активно розвивала двохсторонню співпрацю із Францією, а також франкомовними державами Азії та

---

* До середини 80-х рр. існувало обмеження щодо канадського експорту, яке дозволяло поставляти до Японії лише канадську сировину та продовольство, а імпорту здійснювати виключно промисловими товарами.

⁶ Бабаев Э. Канада и страны азийско-тихоокеанского региона: тенденции последней трети XX века / Э. Бабаев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/kanada-i-strany-aziatsko-tihookeanskogo-regiona-tendentsii-posledney-treti-hh-veka>

** У зовнішній політиці Канади, завдяки лобюванню Квебеку, у 70-х рр. з'явився новий напрямок – економічна та культурна співпраця із Франкофонією (державами колишньої французької колоніальної системи).

Африки. Протягом 1970-х рр. уряд П. Трюдо здійснював фінансову та політичну допомогу новоствореним державам, беручи участь у такій структурі Франкофонії, як Агентство із технічної та культурної співпраці. Саме уряд Трюдо у 1969 р. і виступив одним із організаторів цього Агентства. Відповідна політика уряду сприяла й тому, що як серед членів Франкофонії, так і Співдружності, за Канадою закріпився імідж «благодійника», такої собі незаангажованої ідеологією, відкритої до співпраці держави. Однак, не варто забувати, що співпраця Канади з членами цих організацій приносила неабияку економічну вигоду канадській стороні. У 1970-х першій половині 1980-х років двостороння торгівля Канади майже зі всіма членами організацій швидко зросла, що лише підтвердило правильність вибраної стратегії нового ліберального уряду.

У своїй зовнішньополітичній діяльності П. Трюдо не лише прагнув встановити вигідні економічні зв'язки, а й намагався зайняти місце посередника, своєрідного буфера, між США й СРСР, Францією й третім світом.

За часи свого прем'єрства П. Трюдо особливу роль приділяв питанню зменшення ядерних озброєнь у світі. Коли Індія у 1972 р. випробувала ядерну зброю, використовуючи при цьому реактор канадського виробництва, П.Трюдо доклав усі зусилля задля прийняття на сесії ООН у 1975 р. «Стратегії зменшення та поширення ядерних технологічних компонентів»⁷.

Він закликав західні держави йти на співпрацю із країнами соціалістичного табору Східної Європи, дивлячись крізь пальці на обмеження політичних свобод громадян у прорадянських республіках. Характерною рисою Канади за часів «ліберальної ери» була схильність працювати над подоланням ідеологічних розбіжностей між державами двох таборів, шляхом розвитку співробітництва у галузях, що становлять взаємний інтерес. Саме П. Трюдо був одним із ініціаторів політики «розрядки» із соціалістичним блоком. На відміну від попередніх урядів, він пішов на встановлення партнерських відносин із СРСР, ставши першим із канадських прем'єрів, який відвідав із офіційним візитом Москву у 1971 р. Міністр закордонних справ СРСР А. Громико (1957 – 1985 рр.) зазначав, що жоден уряд Канади не висловлювався із такою ясністю про необхідність знайти спільну мову з СРСР, як той, який очолю-

⁷ Trudeau P. Conversation with Canadians / P. Trudeau. – Toronto: University of Toronto Press, 1972. – 273 p.

вав П. Трюдо⁸. «Звичайно, Канада є членом НАТО направленою проти нас військово-політичного угруповання. Однак, Радянський Союз розглядає Канаду виключно як дружню державу, з якою, незважаючи на існуючі політичні та ідеологічні розбіжності, існують широкі можливості для розвитку відносин та співробітництва на міжнародній арені. Зрозуміло, що П. Трюдо буржуазний діяч, і його ідеологічні погляди ніколи не були таємницею. Тим не менше, у міжнародних справах він на голову вище тих державних мужів країн НАТО, які через свою ідеологічну ворожість до соціалізму не можуть, або не хочуть визнати реального становища у світі. А саме: не хочуть визнати того, що існують держави, які належать до двох суспільних систем соціалізму і капіталізму, і тому вони повинні вирішувати наявні між ними розбіжності лише мирним шляхом»⁹. Як бачимо, радянським керівництвом П. Трюдо сприймався як далекоглядний політик та цінний партнер на міжнародній арені, тому відносини СРСР та Канади за його уряду були пріоритетними для Кремля і заклали основу для подальшої тісної співпраці двох держав.

Однак, варто зазначити, що водночас канадсько-радянські відносини теж мали окремі розбіжності. Так із радянським вторгненням до Афганістану у 1979 р. відносини погіршилися. Зокрема, Оттава бойкотувала у 1980 р. XXII літні Олімпійські Ігри у Москві. Канадський уряд ввів ембарго на поставки зерна до СРСР, яке, однак, згодом скасував. Причиною цього було те, що торгівля зерном із Радянським Союзом приносила найбільші прибутки канадському експорту, так як лише станом на 1981 р. Канада продала СРСР збіжжя на суму 5 млрд. дол., а канадське зерно становило близько 35% радянського зернового імпорту¹⁰.

Намагання Канади виступити медіатором у протистоянні США та СРСР проявилися під час інциденту із південнокорейським пасажирським літаком, збитим у 1983 р. радянським винищувачем. П. Трюдо виступив з ініціативою недопущення чергового витка «холодної війни», закликаючи міжнародну спільноту втрутитися у

⁸ Громько А. Памятное [Текст]: у 2 т. Т. 2. / А. Громько. – М.: Политиздат, 1990. – 559 с.

⁹ Там само.

¹⁰ Бабаев Э. Канада и страны азийско-тихоокеанского региона: тенденции последней трети XX века / Э. Бабаев [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/kanada-i-strany-aziatsko-tihookeanskogo-regiona-tendentsii-posledney-treti-hh-veka>.

конфронтацію США та СРСР. Таким чином, внаслідок активізації зв'язків із соціалістичними державами світу та втручанням Трюдо у вісь США – СРСР автоматично відбулося чергове погіршення відносин із США, яке супроводжувалося загостренням протиріч між державами у сферах оборони та зовнішньої політики. Республіканці Р. Ніксон та Р. Рейган так і не змогли знайти спільної мови із канадськими лібералами, які прагнули переглянути умови участі Канади в НАТО. А під час президентства Р. Ніксона, який не вирізнявся дипломатичним хистом та тактом, відносини між двома лідерами перебували у фазі мовчазної конфронтації. Причиною цього була і особиста неприязнь, яка ще більше посилилась після оприлюднення у пресі запису розмови Р. Ніксона та Г. Кіс-сінджера, у якій республіканець лайливо називає П. Трюдо «пихатим яйцеголовим»¹¹.

Тому, зважаючи на небажання американської адміністрації іти на конструктивний діалог із Канадою, Оттава прийняла рішення про зменшення участі Канади у структурах НАТО, яке передбачало скорочення на 22% чисельності збройних сил держави та замороження військових витрат на три роки. У 1972 р. П. Трюдо домігся виведення з Канади ядерної зброї США й відмовився від ядерного озброєння канадських військ у Європі.

Однак, попри усі заходи уряду, вплив США на Канаду й надалі залишався значним, що яскраво продемонструвала світова економічна криза 1973 – 1975 рр. П. Трюдо так і не вдалося послабити економічний взаємозв'язок США й Канади через те, що канадська економіка виявилася у значній мірі інтегрована в господарський комплекс США. Вихід з економічної стагнації був можливим лише разом зі США. З цього приводу П. Трюдо зазначав: «Жити на одному континенті з США те ж саме, що спати поруч із слоном. Він може і не помітити вашої присутності, однак ви кожного разу відчуватимете його порух»¹⁵.

Відповідно, у зв'язку із стагнацією економіки, Канада була вимушена знову зосередитися на американському напрямку своєї зовнішньої політики. З припиненням В'єтнамської війни зник основний наріжний камінь у відносинах двох держав. Під час еко-

---

¹¹ Granarstein J., Bothwell R. Pirouette: Pierre Trudeau and Canadian Foreign Policy / J. Granarstein, R. Bothwell. – Ottawa: University of Toronto Press, 1991. – p.55.

¹² Granarstein J., Bothwell R. Pirouette: Pierre Trudeau and Canadian Foreign Policy / J. Granarstein, R. Bothwell. – Ottawa: University of Toronto Press, 1991. – p.55.

номічної кризи, все частіше лунали заклики консервативної партії до підписання договору про створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) зі США, ідея якої була неприйнятною для ліберального уряду П. Трюдо. Врешті-решт на чергових виборах до парламенту у 1984 р. перемогу здобула консервативна партія Канади на чолі із Б. Малруні, який і завершив «ліберальну еру» в історії Канади та остаточно згорнув політику «третьої ініціативи», підписавши у 1988 р. із США «Договір про канадсько-американську вільну торгівлю» (ФТА)¹³.

Отож, оцінюючи політику «третьої альтернативи» П. Трюдо, варто зазначити, що хоча практично економіка Канади так і залишилася в основному залежною від США, «ідеологічна терпимість» П. Трюдо та активна посередницька політика дозволили Канаді встановити партнерські відносини із більшістю країн світу та отримати серед міжнародної спільноти визнання посередника «холодної війни». За роки свого прем'єрства П. Трюдо домігся, за словами В. Брандта, «допроводити Канаду до центра світової політики»¹⁴. Завдяки активізації стосунків із державами Азії та Латинської Америки зріс не тільки міжнародний авторитет, а й економічний потенціал держави, забезпечуючи Канаді членство у «Великій Сімці».

Канада стала другою, після Великобританії, державою західного табору, що визнала КНР та налагодила з нею торгівельно-економічні відносини. З огляду на розвиток канадсько-радянського співробітництва також можна впевнено стверджувати, що відносини ґрунтувалися не лише на економічній взаємовигоді, але й політичній спільності інтересів та взаєморозумінні між представниками «ворожих блоків».

Однак, якщо відносини за «третьою ініціативою» із державами соціалістичного табору покращилися, то «особливі відносини» Канади зі США зазнали політичних тріщин. Традиційне непорозуміння республіканської адміністрації із канадськими лібералами та особиста неприязнь між Р. Ніксоном та П. Трюдо спричинили послаблення зв'язків між двома державами, що зрештою вилилось у скороченні участі Канади в НАТО та введенні низки протекціоністських заходів.

Цілком ймовірно, що якби не криза 1973 – 1975 рр. Канада і надалі б проводила політику багатокультурної співпраці, уникаю-

---

¹³ Canada USA Free Trade Agreement / Government of Canada. – Ottawa: Information Canada, 1989. – 52 p.

¹⁴ Marsden G. The Liberal Third Option: A study of Policy Development / G. Marsden. – Saskatchewan: UR, 1997. – 65 p.

чи проамериканського вектору зовнішньої політики. Однак, зазнавши значних збитків та економічної стагнації, Оттава вимушена була звернутися до ідеї запровадження Північноамериканської зони вільної торгівлі, яка унеможливила б протекціонізм та торгівельні війни між сусідами у майбутньому. Так завершилося десятиліття «третьої ініціативи» ліберального уряду П. Трюдо, яке для Канади характеризувалося не стільки економічною диверсифікацією зв'язків, а самостійною зовнішньою політикою. Надалі кожний наступний уряд притримувався проамериканського вектору зовнішньої політики, опираючись на «особливі відносини» Канади та США у рамках НАТО та ФТА.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бабаев Э. Канада и страны азийско-тихоокеанского региона: тенденции последней трети XX века / Э. Бабаев [Електронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/kanada-i-strany-aziatsko-tihookeanskogo-regiona-tendentsii-posledney-treti-hh-veka>
2. Бретон Ж. Канадско-российские отношения: прошлое и настоящее / Ж. Бретон [Електронный ресурс]. – Режим доступа: http://ruscan.narod.ru/profiles/2_articles_profiles_in_transition/2_2_ydfp_introduction_history/2_07_breton_article_rus.htm
3. Громько А. Памятное [Текст]: у 2 т. Т. 2. / А. Громько. – М.: Политиздат, 1990. – 559 с.
4. Хасбулатов Р. Экономика современной Канады [Текст] / Р. Хасбулатов. – М.: Наука, 1977. – 317 с.
5. Canada USA Free Trade Agreement / Government of Canada. – Ottawa: Information Canada, 1989. – 52 p.
6. Canadian Foreign Policy 1977 – 1992. Selected Speeches and Documents / Government of Canada. – Ottawa: Carlton University Press, 1994. – 95 p.
7. Foreign Policy for Canadians / Government of Canada. – Ottawa: Information Canada, 1970. – 193 p.
8. Granarstein J., Bothwell R. Pirouette: Pierre Trudeau and Canadian Foreign Policy / J. Granarstein, R. Bothwell. – Ottawa: University of Toronto Press, 1991. – 218 p.
9. Kinsman J. Who is my Neighbour? Trudeau and Foreign Policy / J. Kinsman // Journal Canadian Studies. – L., 2003. – № 18. – 33 p.
10. Marsden G. The Liberal Third Option: A study of Policy Development / G. Marsden. – Saskatchewan: UR, 1997. – 65 p.
11. Pringsheim K. Neighbors across the Pacific. The Development and Political Relations between Canada and Japan / K. Pringsheim. – Westport: Greenwood, 1983. – 281 p.
12. Trudeau P. Conversation with Canadians / P. Trudeau. – Toronto: University of Toronto Press, 1972. – 273 p.